

Oponentský posudek diplomové práce:

Leoš ZICH, *Farářské relace z radonického vikariátu z let 1676/77.*

Filosofická fakulta University Karlovy v Praze, Katedra pomocných věd historických a archivního studia, Praha 2017, 414 + XVII stran

Farářské relace, tj. odpovědi na otázky zadané konzistoří, jejichž cílem bylo zjistit situaci ve farnostech v rámci pražské arcidiecéze jednak krátce po nástupu arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna (1675–1694) v roce 1677, jednak i později v prvních letech episkopátu arcibiskupa Jana Josefa Breunera (1694–1710) v roce 1700, patří bezesporu mezi nejvýznamnější a zejména nejkomplexnější prameny k dějinám nejen pobělohorské církevní správy a katolické reformace na rozsáhlém území Čech (kromě Litoměřické a Královéhradecké diecéze a Chebska), ale přinášejí řadu cenných informací i pro různá další odvětví, zejména dějiny školství, dějiny umění a památkovou péči, kulturní dějiny, historickou antropologii či etnologii, stejně jako pro speciální disciplíny v podobě historické demografie nebo třeba kampanologie. Nic na tom nemění ani to, že pro některé farnosti či oblasti nejsou relace bohužel dochovány v úplnosti. Tím více překvapujícím je fakt, že dosud až na výjimky (V. Ryneš, J. Mikulec, J. Rojt, práce zabývající se konkrétními regiony) unikaly modernímu a především souhrnnému zpracování – pokud necháme stranou ediční projekt probíhající již delší dobu na Ústavu archivnictví a pomocných věd historických Filosofické fakulty Jihočeské university v Českých Budějovicích, kde v současné době směřují k vydání svazky obsahující edice relací z Bechyňska, Prácheňska a Vltavska a připravuje se edice relací kraje Plzeňského.¹

O to cennější je počín Leoše Zicha, který si – poté, co zpracoval ve své bakalářské práci dějiny kostela a farnosti v Želině – vybral jako téma diplomové práce farářské relace z celého příslušného kraje, tj. Žateckého, a to z roku 1676/77 (třebaže nepouští ze zřetele ani relace z roku 1700, které by ovšem pro diplomovou práci představovaly skutečně úkol jen těžko časově zvládnutelný), i když právě tato oblast patří mezi ty, které se nedochovaly kompletně, a tak se ve výsledku jedná o zpracování relací z jediného, Radonického vikariátu. To však práci rozhodně neubírá na významu, protože tento vikariát byl velmi rozsáhlý (28 farností), takže počtem far předčil např. již zmíněný kraj Vltavský.

Diplomová práce L. Zicha obsahuje kromě obligátního úvodu a závěru celkem čtyři kapitoly. Zatímco stručný Úvod (s. 9) se omezuje na objasnění cíle, struktury a obsahu práce a její pramenné základny, další poměrně rozsáhlá kapitola (s. 10–32) detailně představuje zkoumaný pramen, tj. samotné relace, seznamuje se stavem jejich dochování a s obsahem vlastních otázek (a to i pro spíše náhodně dochované případy zpráv nikoli farářských, ale také

¹ Projekt byl zatím představen pohřichu převážně na mezinárodním fóru (Praha – kongres Icarus 2015, Warszawa 2014, Lublin 2015, Wien 2016) a publikován elektronicky (Marie RYANTOVÁ, *Die Verwendung von Digitalisaten im akademischen Unterricht: Pfarrerberichte des Prager Erzbistums aus dem Jahr 1677 und ihre Edition*, in: *En route to a shared identity. Sources on the history of Central Europe in the Digital Age*, <https://dighist.hypotheses.org/1010>), tištěný německý výstup je v tisku. Zmíněné relace pro Bechyňsko, Prácheňsko a Vltavsko se připravují do tisku.

vikářských, které se L. Zichovi podařilo dohledat), přináší popis dnes existujícího svazku i charakteristiku mnohdy dosti rozdílných příloh (včetně autorů, resp. písařů) a záslužně i jejich „heslovitý“ přehled (přiznám se jen, že nerozumím rozdílu mezi „připojeno za relací“, „příloha“ a „připojeno“, příp. „uvnitř“ nebo „v rámci odpovědi“ – možná jen nebylo nakonec nedůsledně sjednoceno?). Detailně je podána informace o dosavadní literatuře zabývající se relacemi či z nich vycházející, kde jsou záslužně připomenuty i starší práce F. Krásla a J. Schlenze a práce studentské a výčet je takřka úplný (zde bych si jen dovolila připomenout ještě další českobudějovickou diplomovou práci Jana Šimánka z roku 2004, věnovanou kostelu a faře v Doudlebech, a také, kromě výše uvedené elektronické publikace, svůj vlastní výstup věnovaný farám pod patronátem zlatokorunského kláštera, zpracovaný na základě relací z roku 1700, i když jej autor zmiňuje dále – v pozn. 173 – právě v souvislosti s patronátem). Za zvláště zajímavé a cenné pokládám další dvě podkapitoly, jednak přibližující proces vzniku farářských relací podle patentu z 18. listopadu 1676 a skutečný průběh jejich vytváření přímo v Radonickém vikariátu (2.6), a jednak vysvětlující jejich účel a pozdější využití (2.7); autor přitom využil i různé opisy apod., které se mu podařilo dohledat.

Obsahem další kapitoly je samotný objekt zkoumání, tedy Radonický vikariát (s. 33–54), kde autor přináší souhrnný přehled všech kostelů (farních i filiálních) a (veřejných) kaplí (přičemž zazní cenná připomínka o označování kostelů za kaple a farních kostelů za filiální z daňových důvodů) i přehled duchovních správců jednotlivých farností, popisuje hranice vikariátu a zejména jeho ne právě jednoduchý územní vývoj v době od třicátých let 17. století (tj. od vzniku vikariátu) až do roku 1700, včetně změn a přesunů v příslušnosti k různým vikariátům. Právě v této kapitole se mj. projevuje i jinak chvályhodné osobní zaujetí a znalost autora, jemuž je příslušná oblast důvěrně známá, pro ostatní by však bylo vhodné připojit pro ilustraci a přehled alespoň jednoduchou mapku či plánek (zvláště když jsou mapy uvedeny i mezi použitými zdroji).

Jak již bylo uvedeno, představují farářské relace mnohostranný pramen, využitelný z řady hledisek. Leoš Zich si vybral dvě témata, která zpracoval v následujících dvou kapitolách: vztahy farářů s patrony a jinými vrchnostmi, a školy a učitele. V kapitole o patronech (s. 54–76) přinesl jejich detailní přehled pro celý vikariát, jemuž předřadil vysvětlení pojmu „patronátní právo“ (a to na základě především *Slovníku veřejného práva československého* z roku 1932–1934, ale s přihlédnutím i k novodobé literatuře), poté se soustředil na pojednání o zámeckých kaplích, které považují za cenné a objevné (zejména pokud jde o rozlišení na kaple veřejné a soukromé a jejich přehled), a to tím spíše, že právě tyto církevní objekty (a instituce) unikaly dosavadnímu zájmu, přičemž jejich situace byla dosti různorodá i zajímavá. Poněkud překvapivé je na první pohled spojení problematiky patronů s pojednáním o nekatolících, zločincích a jiných hříšnicích, resp. pohoršení budících osobách, na něž se zaměřily poslední dvě ze zadaných 42 otázek konzistoře – autor však doložil, že jde o spojení oprávněné, protože se dosti často jednalo o osoby vázané na vrchnosti či s nimi přímo splývající, a to nejen v případě nekatolíků, ale i různých prohřešků proti manželskému soužití.

Využití relací pro získání informací o školách a učitelích (s. 76–85) není sice tak průkopnické (viz práce V. Bartůška), ale přesto stále nepřilíš časté. L. Zich v tomto případě

využil odpovědí na příslušné otázky (které představil v první podkapitole) pro poskytnutí základních informací o nižších školách a zejména ke sledování toho, jak docházelo k přijímání učitelů (opět v souvislosti se vztahem k patronům a jejich postoji) a zda byli povinni vykonat vyznání víry, zaměřil se také na počet žáků a vizitace prováděné farářem; v této kapitole bylo také pro srovnání výrazněji využito odpovědí na otázky konzistoře z roku 1700. Na shrnutí obou posledních kapitol se soustřeďuje Závěr (s. 86–87).

V diplomové práci L. Zicha nechybějí všechny obvyklé náležitosti v podobě seznamu zkratk (s. 8) a zejména dosti podrobného seznamu pramenů a literatury včetně internetových zdrojů (s. 88–95), kde bych chtěla ocenit především širí pramenné základny, zdaleka se neomezující pouze na samotné relace, ale i na další materiál z mimořádně rozsáhlého (a ne vždy přehledného) fondu „Archiv pražského arcibiskupství I“, či na další archiválie v podobě matrik, farních pamětních knih nebo knih kostelních účtů, apod.

Nejrozsáhlejší část diplomové práce představuje ovšem edice všech relací z vikariátu Radonice, a to všech dokumentů obsažených v příslušném svazku, tj. včetně příloh (s. 99–414 – na rozdíl od zmiňovaného českobudějovického projektu, kde je vzhledem k jejich nepravidelnému připojování, rozsahu i formě uváděn pouze jejich soupis), jíž je předřazena Ediční poznámka (s. 96–98). Autor, resp. editor v tomto případě postupoval podle platných zásad pro vydávání novověkých historických pramenů (I. Šťovíček a kol.), kdy vzhledem k tomu, že většina editovaných textů je latinských či německých, nebylo třeba provádět výrazné zásahy, bez různých úprav, především co se týče sjednocení různých jevů nebo rozepisování zkratk, se ovšem edice neobešla. Provedené zásahy a úpravy lze dle mého soudu považovat za adekvátní (snad jen místo „nejisté“ by bylo dobré uvést „[?]“). Edice přitom nepředstavovala snadný úkol již vzhledem k rozsahu (231 folií) a jazykové (a pochopitelně i paleografické) stránce, další problém tvořila i neúplnost textu, takže v některých případech bylo dokonce třeba doplnit základní údaje odjinud (např. jména farářů ze zpovědních seznamů). K editovanému textu jsou dále připojeny textově kritické i věcné poznámky, přičemž druhé z nich přibližují uváděné osoby, lokality či církevní objekty, příp. i základní literaturu.

Doplňek práce tvoří přílohy v podobě několika dalších edic (s. I–XVII), které zpřístupňují zejména již zmíněný patent arcibiskupské konzistoře z 18. listopadu 1676, jímž bylo zadáno zodpovězení otázek, a to jak pro faráře, tak pro vikáře (včetně jejich textu), a čtyři zprávy radonického děkana G. F. Morika zaslané konzistoři (resp. generálnímu vikáři Václavu Bílkovi z Bílenberka) v době od listopadu 1676 až do dubna 1677; na závadu jistě není edice latinského kancelářského registru, ale jestliže je u patentu připojen stručný český regist, bylo by vhodné doplnit jej i u ostatních dokumentů.

Pokud jsem zatím vyslovila různé připomínky, jsou spíše marginální – a totéž platí i pro další, příp. se týkají formální stránky práce (občas se v práci vyskytují prázdné strany, zejména v poznámkovém aparátu k edici není jednotné řádkování a text v poznámkách nemá charakter věty, tj. s velkým začátečním písmenem a tečkou na konci, z nejasného důvodu jsou názvy panství v kapitole o patronech uvedeny kapitálkami). Kromě již zmíněné chybějící mapky postrádám také seznam tabulek, který by usnadnil jejich hledání v textu (a ideálně i

edici), vzhledem k výskytu mnoha osobních i místních jmen by bylo jistě vhodné připojit také rejstřík – i když tomu zřejmě bránil nedostatek času. K osobním jménům by také bylo ideální doplnit alespoň některé informace, co se týče jich a zejména místních jmen, nenalezla jsem informaci, podle čeho bylo prováděno jejich určení a převod na současné názvy, v seznamu zkratk chybí vysvětlení pro zkratku „HKP“ (viz pozn. 580, 608, 611, 612, 777, 778).

Tyto připomínky mají ale spíše charakter doporučení pro další autorovu práci, jimiž bych nechtěla zásadně snížit celkové hodnocení celé práce. Kromě vlastního textu, který ob stojí i z jazykového hlediska, aniž by obsahoval výrazné prohřešky např. v interpunkci, a náročné edice zaslouží ocenění zejména kladení různých otázek po vzniku a účelu pramene nebo úspěšné pátrání po dalších dokumentech. Diplomová práce Leoše Zicha tak dle mého soudu představuje cenný příspěvek ke studiu a zejména zpřístupnění významného pramene, jakým farářské relace nepochybně jsou, a rozhodně splňuje požadavky kladené na tento typ prací, proto ji ráda doporučuji k obhajobě a navrhuji kvalifikovat stupněm **v ý b o r n ě**.

V Praze dne 4. září 2017

Doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.
Ústav archivnictví a PVH
Filosofické fakulty
Jihočeské university v Českých Budějovicích